

- / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2006. – 716 с.
31. Сложеникина Ю. В. К вопросу о метаязыке теории вариантности / Ю. В. Сложеникина // Филологические науки. – 2005. – № 2. – С. 50–58.
  32. Тараненко О. О. Активний словник / О. О. Тараненко // Українська мова : Енциклопедія. – К. : Вид-во “Укр. енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 14–15.
  33. Ткач А. В. Словотвірна варіантність / ідентичність української медичної термінології : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / А. В. Ткач. – К. 2009. – 20 с.
  34. Філюк Л. М. Динамічні процеси у формуванні української терміносистеми інформатики (словотвірний аспект) : автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 “Українська мова”. – 2007. – 20 с.
  35. Ханпира Э. И. О терминах и терминологии / Э. И. Ханпира // Русский язык в национальной школе. – 1985. – № 4. – С. 11–17.
  36. Царалунга І. Б. Явище варіативності у контексті лінгвістичних студій / І. Б. Царалунга // Актуальні проблеми філології та перекладознавства. – 2012. – Вип. 5. – С. 205–216.
  37. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики : енцикл. словник для фахівців з теоретичних гуманітарних дисциплін та гуманітарної інформатики. – К. : АртЕк, 1998. – 336 с.

Васецкая О. И. Метаединицы описания вариантности терминов украинского языка.

В статье выяснены особенности функционирования метаединиц описания вариантности в синтаксической терминологии, в частности проанализированы их синтагматические и парадигматические свойства.

Ключевые слова: синтаксический термин, метаязык, метаединицы, вариантность, синтагматика, парадигматика.

Vasetska O. I. Description of the metaunits of the term variation in Ukrainian language.

The article deals with the peculiarities of the functioning the metaunits of variation in syntactic terminology, particular syntagmatic and paradigmatic characteristics are analyzed.

Key words: syntactic term, metalanguage, metaunits, variation, syntagmatics, paradigmatics.

Карпенко Г. П.

Національний транспортний університет

ПРОБЛЕМИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЛОГІСТИКИ: ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

Наголошено на важливості наукового філологічного опрацювання термінології логістики – новітньої галузі знань, яка бурхливо розвивається протягом останніх кількох десятиліть. Розкрито сутність процесів упорядкування, гармонізації та стандартизації в логістичній терміносистемі, висвітлено основні теоретичні та практичні аспекти її

унормування, обґрунтовано нагальну необхідність її фахового лексикографічного опрацювання.

Ключові слова: логістична термінологія, упорядкування, гармонізація, стандартизація термінів, термінологічний словник.

Логістика – наука, яка бурхливо розвивається протягом кількох останніх десятиліть. Як кожна наука, що стрімко нарощує термінологічну базу, логістика стикається з труднощами, пов'язаними з численними непорозуміннями фахівців через різне змістове наповнення термінів. І це не дивно, оскільки терміносистему логістики формують термінопоняття різних галузей знань – економіки, менеджменту, транспорту, складування продукції тощо. Із генетичного погляду переважну більшість термінів логістики складають запозичені слова (*авізо, ад валорем, берс-нот, аутсорсинг, диспач, канбан, канцелінг, картаж, франшиза* тощо), однак багато й питомих термінів (*активи нематеріальні, аналіз системний, замовлення термінове, області логістики функціональні* тощо).

Спеціалізація логістичних термінів супроводжується їхніми різночитаннями, спричиненими існуванням багатьох наукових шкіл, теорій та напрямів у цій галузі. Тому вивчення процесів нормалізації, стандартизації та гармонізації досліджуваної терміносистеми є актуальним завданням сучасного термінознавства – і теоретичного, і практичного (див., напр., [9]). Упорядкування спеціальної лексики, якою є термінологія логістики, має велике значення для взаємопорозуміння фахівців, підготовки наукових та технічних кадрів, видання наукової й довідкової літератури, розвитку міжнародних економічних і наукових зв'язків, одержання й обміну інформацією [4, с. 1].

До проблем термінології логістики останнім часом звертається все більше фахівців економічних галузей знань [3; 10; 13; 14; 15; 17; 18; 21; 22]. Проте дуже мало розвідок із цієї проблематики належить власне фахівцям-філологам. Зокрема, можна вказати на окремі праці, у яких порушено проблеми історії термінів логістики [7; 8], їхньої стандартизації та кодифікації [11; 4], а також викладено засади укладання термінологічного словника цієї галузі [2].

Метою статті є обґрунтування необхідності уніфікації термінології логістики з її подальшою стандартизацією та гармонізацією, а також аналіз наявних українських словників та глосаріїв із метою уточнення засад укладання галузевого словника термінів.

Термінологічна робота в царині логістики, як і в інших галузях знання, складається з кількох напрямів – інвентаризації, уніфікації, кодифікації, стандартизації та гармонізації термінів. Інвентаризація, тобто збирання й описування всіх термінів певної галузі знань – це перший етап упорядкування термінології. Можемо говорити про задовільний стан з

інвентаризацією логістичної термінології, оскільки це продиктовано вимогами життя: логістику ввели до навчальних планів економічних спеціальностей, в Україні цю дисципліну ввели до переліку спеціальностей, тому виникла нагальна потреба в створенні підручників та навчальних посібників, а термінологічні словнички та глосарії виникли як додатки до цих посібників, без яких неможливе повноцінне опанування фахом. Наведемо лише окремі з них, які постали об'єктом уваги в цій статті (див.: [1; 10; 20; 23]).

Створення таких словників та глосаріїв – це наступний етап термінологічної роботи, тобто уніфікація термінів, покликана забезпечити відповідність між системою понять і терміносистемою. Як зазначає В. М. Лейчик, продуктами уніфікації термінів у наш час є регламентувальні словники, серед них нормативні й ненормативні; квазілексикографічні твори – стандарти на терміни різних категорій і збірники рекомендованих термінів, які відрізняються один від одного ступенем обов'язковості, але наближаються за методами розпрацювання й досягнення уніфікованості включених до них одиниць [12, с. 207]. У подальшому відбувається кодифікація термінів у термінологічних словниках або в стандартах. В Україні систематизувальну функцію виконує Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації, а власне логістична діяльність забезпечена відповідним стандартом [5]. У нашій державі ще не створено достатньо повного термінологічного словника з логістики, хоча серйозну заявку на таку діяльність зроблено в статті М. Григорак та І. Казимирової “Перспектив словника “Логістика. Словник термінів” [2].

Вершиною термінологічної роботи вчені визнають гармонізацію термінів на національному та міжнародному рівнях. У гармонізації потрібно враховувати дві групи чинників: лінгвістичні, тобто пов'язані з особливостями тих природних мов, до яких належать терміни, та екстралінгвістичні, тобто пов'язані з певною предметною галуззю і з теорією, яка її описує [12, с. 210]. О. В. Горбенко зазначає, що окремі терміни, введені вітчизняною школою логістики, не завжди мають аналоги в західних наукових школах [3, с. 420–421]. Саме тому неодмінною умовою якісної термінологічної роботи є співпраця лінгвістів-термінологів і фахівців тієї галузі знань, термінологію якої уніфікують.

Як загальномовні одиниці, терміни живуть у двох сферах – у сфері функціонування, тобто в різних типах наукового дискурсу, й у сфері фіксації, тобто в словниково-довідковій літературі певної галузі знань. Важливо враховувати той факт, що обидві сфери відрізняються ступенем нормативності й уніфікованості термінологічних одиниць, які до них входять, а також різним ступенем відповідності терміна науковому поняттю. Науковий дискурс максимально реалізує зміст наукового поняття, в той час

як лексикографічне представлення терміна обов'язково редукує його семантичне наповнення, зводячи його до обсягу словникової дефініції. Така редукція змісту наукового поняття вимагає від лексикографа певної віртуозності, оскільки на укладача словника покладається відповідальність за відбирання найважливіших семантичних складників дефінованого терміна. Й хоча проблема визначення терміна в словниках знаходить вирішення у великій кількості праць із теорії термінологічної лексикографії, все же у кожному конкретному випадку необхідне ретельне опрацювання параметрів майбутнього словника, його композиційної рамки, джерел тощо, з метою усунення можливої дисгармонії термінів.

Розглянемо основні недоліки наявних термінологічних словників із логістики. Їх можна погрупувати за такими різновидами.

1. Логічні помилки в дефініюванні термінів. Як відомо, дефініція, ширше, – визначення терміна, повинна базуватися на мінімум трьох із п'яти основних рівнів узагальнення того чи того поняття, тобто містити суперординаційний рівень – найближче родове поняття; ординаційний, або базовий, рівень; субординаційний / вузькоспеціалізований рівень, або видове поняття (див., напр., [6, с. 107]). У визначенні термінів *генеральний агент*, *лінійний агент*, *договір (контракт, угода)*, *етикетка* тощо відсутні ординаційні, або базові рівні: **генеральний агент** – *займається агентуванням суден у декількох портах регіону на основі договору із судновласником* [1, с. 5]; **лінійний агент** – *крім звичайного обслуговування виконує <...>* [Там само]; **договір (контракт, угода)** – *форма закріплення партнерських зв'язків, тобто предмета договору, взаємних прав і обов'язків, наслідків порушення домовленостей* [23, с. 326]; **етикетка** – *наноситься типографічним або іншим способом на товар, упаковку; може бути самостійним носієм інформації, який приклеюється або прикладається до товару* [Там само, с. 327].

2. Логічна невідповідність “правої” і “лівої” частин словникової статті, некоректність дефініції: **документ (свідоцтво)** – *матеріальний носій інформації, призначений для її опрацювання і передачі в часі і просторі* [Там само]; **європіддон** – *піддон розміром 1200x1000 мм* [Там само]; **базовий модуль** – *це прямокутник зі сторонами 600x400 мм, який повинен вміщувати кратне число разів на площі вантажної платформи транспортного засобу, на робочій поверхні складського обладнання і т. ін.* [20, с. 229]; **бар'єри розвитку логістики** – *недостатній рівень законодавчої й нормативної бази в області логістики* [1, с. 7].

3. Ототожнення родового й видового понять у дефініції: **базисна ставка фрахту** – *базисна ставка фрахту стандартного перевезення вантажу; становить суму фіксованої орендної плати й діючих витрат за рейс* [Там само].

4. Невиправдане залучення до словника загальномовних слів або загальнонаукових термінів, які до того ж часто витлумачені некоректно: *альтернатива* – *спосіб досягнення поставленої мети, відмінний від інших можливих способів* [23, с. 324]; *документ (свідоцтво)* – *матеріальний носій інформації, призначений для її опрацювання і передачі в часі і просторі* [Там само, с. 327]; *портфель* – *сукупність будь-чого, широке поняття, що застосовується в усіх сферах економіки* [Там само, с. 335]; *бар'єр* – *огорожа, перегородка, поставлена як перешкода* [1, с. 7].

5. Неправильне структурування значень терміна. В окремих словниках термін *логістика* потрактовано в першу чергу як науку, а потім уже як різновид господарської діяльності [20, с. 232]. Однак наукою логістика стала внаслідок теоретичного осмислення господарської діяльності, тому це значення не повинне бути пріоритетним. Із цього приводу Р. Г. Леонтьєв, аналізуючи словник термінів логістики С. М. Резера і А. М. Роднікова [16], писав: “У базовій статті “логістика” стверджується, що логістика – наука. <...> Чому відразу “наука”? Адже логістика – це передусім явище, тобто діяльність, функція. А вторинний термін “наука про логістику” – це знання про логістичну діяльність (функції)” [13, с. 29–30]. Часто в словниках подано спеціалізовані значення загальномовних слів, проте не вказано обмеження загальних значень за допомогою квадратних дужок: *імідж* – *формування і підтримання сталого позитивного враження клієнтів (покупців) і комерційних контрагентів від товару чи послуг і підприємства, яке виготовляє та реалізує цей товар чи послугу* [23, с. 329]. Достовірним таке дефініювання буде лише в разі обмеження семантики слова *імідж* – *імідж* [у логістиці].

6. Відсутність ремаркування окремих значень терміна. Зокрема, термін *логістика* має до двох десятків значень, деякі з яких можуть бути позначені ремаркою *військ.*, *матем.* тощо: *логістика* – *військ. Техніка штабної служби, розрахунки тилів, техніка перевезень і постачання; матем. Математична логіка; найменування етапу р розвитку математичної логіки* тощо.

7. Порушення правописних норм, наявність русизмів: *ряд додаткових функцій* (потр.: *низка*), *букіровка* (потр.: *букирування*), *в даному порту* (потр.: *в цьому порту*), *ввіз безмитний* (потр.: *ввезення безмитне*) [1, с. 5–11]; *відносяться* (потр.: *належать*), *включає* (потр.: *містить*) [23, с. 331] та багато інших.

У підсумку зазначимо, що термінологічна робота в галузі логістики, яка полягає в упорядкуванні, стандартизації та гармонізації логістичної терміносистеми, сприятиме розвитку і власне логістики, і практичного термінознавства. Словникова фіксація термінів логістики з урахуванням наведених у цій статті недоліків, наявних у сучасних українських термінологічних словниках, сприятиме кращому теоретичному опрацюванню

цієї галузі знань, покращенню якості навчального процесу, а також стане внеском у практичну термінологічну лексикографію. Перспективою такої праці постане гармонізація термінології логістики на національному і міжнародному рівнях.

Л і т е р а т у р а :

1. Глосарій логістичних термінів / укл. С. О. Огієнко, І. П. Дзьобко. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2009. – 60 с.
2. Григорак М., Казимирова І. Проспект словника “Логістика. Словник термінів” / М. Григорак, І. Казимирова // Лексикографічний бюлетень: зб. наук. праць / відп. ред. І. С. Гнатюк. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. – С. 24–32.
3. Горбенко О. В. Термінологічний апарат вітчизняної логістики / О. В. Горбенко // Управление проектами, системный анализ и логистика. – К. : Вид-во НТУ, 2012. – Вып. 10. – С. 420–427.
4. Дорохова Ю. Э. Немецкая и русская терминология логистики: онтологии, моделирование терминосистемы и сопоставительный анализ / Ю. Э. Дорохова [Електр. ресурс]; режим доступу: www.hse.ru/science/scifund/ind2007-rep.
5. ДСТУ 3294-95 – Маркетинг. Терміни та визначення основних понять.
6. Іващенко В. “Словник термінів міжнародної та національної безпеки”: етапи формування базового фрагмента робочого реєстру / В. Іващенко // UCRAINICA V. Současná ukrajinistika. Problémy jazyka, literatury a kultury. Sborník příspěvků z mezinárodní conference VI. Olomoucké symposium ukrajinistů střední a východní Evropy. – Olomouc 23–28.8.2012. – С. 106–110.
7. Карпенко Г. Логістичні термінологічні студії в Україні / Г. Карпенко // Педагогічна освіта : теорія і практика : [зб. наук. пр.] / Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка; гол. ред. Каньоса П.С. – Вип. 14. – Кам'янець-Подільський : Вид-во КПНУ, 2013. – С. 191–196.
8. Карпенко Г. Формування нової української терміносистеми логістики / Г. Карпенко // Українознавство. – 2013. – № 2. – С. 75–78.
9. Комарова З. И. Слово в научном и общезыковом дискурсе : о некоторых направлениях исследования / З. И. Комарова // Слово в языке и речи : Междунар. Сб. науч. тр. В честь 70-летия д. филол. н., проф. О. И. Литвинниковой. – Елец : Изд-во ЕГУ им. И. А. Бунина, 2009. – С. 172–176.
10. Крикавський Є. В. Логістика. Основи теорії / Є. В. Крикавський. – Львів : Інтеллект-Захід, 2004. – 414 с.
11. Купцова А. К. Проблемы формирования терминологий новых наук (на примере логистики): автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 – германские языки / А. К. Купцова. – М., 2007. – 17 с.
12. Лейчик В. М. Терминоведение : предмет, методы, структура; изд. 4-е. / В. М. Лейчик. – М. : Книжный дом “Либроком”, 2009. – 256 с.
13. Леонтьев Р. Г. “Квазилогистика” “псевдологистика” в транспортной сфере : от пренебрежения к теории и методологии / Р. Г. Леонтьев // Бюллетень транспортной информации. Инф.-практ. журнал. – 2007. – № 11 (149). – С. 21–33.
14. Леонтьев Р. Г. “Квазилогистика” “псевдологистика” в транспортной сфере : от пренебрежения к теории и методологии (окончание) / Р. Г. Леонтьев // Бюллетень

- транспортной информации. Инф.-практ. журнал. – 2007. – № 12 (150). – С. 29–37.
15. Мішина С. В. Економічна сутність поняття “логістика” / С. В. Мішина // Коммунальное хозяйство городов : научно-техн. Сб. – 2006. – № 71. – С. 176–179.
  16. Резер С. М. Логистика. Словарь терминов / С. М. Резер, А. Н. Родников. – М. : ВИНТИ РАН, 2007. – 412 с.
  17. Сергеев В. Снова к вопросу о терминологии и околотерминологической возне вокруг логистики / В. Сергеев // Ресурсы. Информация. Снабжение. Конкуренция. – 2008. – № 2. – С. 123–128.
  18. Сергеев В. И. Еще раз к вопросу о терминологии в логистике и управлении цепями поставок / В. И. Сергеев // Логистика и управление цепями поставок. – № 5 (16). – М., 2006. – С. 6–18.
  19. Сергеев В. И. Логистика в бизнесе / В. И. Сергеев. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 608 с.
  20. Смирчинський В. В. Глосарій логістичних понять і термінів / В. В. Смирчинський, А. В. Смирчинський // Основи логістичного менеджменту : навч. посіб. – Тернопіль : Економічна думка, 2000. – С. 229–236.
  21. Стерлигов К. Б. Терминологическая база знаний и понятийная структура терминологии логистики и ее дефиниций / К. Б. Стерлигов // Логистика сегодня. – 2006. – № 2. – С. 130–135.
  22. Стерлигова А. Н. Терминологическая структура логистики / А. Н. Стерлигова // Логистика и управление цепями поставок. – 2004. – № 4–5. – С. 101–119.
  23. Таньков К. М. Виробнича логістика : навч. посіб. / К. М. Таньков, О. М. Тридід, Т. О. Колодизєва; 2-ге вид., переробл. – Харків : ВД “ІНЖЕК”, 2006. – 352 с.

Карпенко Г. П. Проблемы стандартизации терминологии логистики : лексикографический аспект.

Подчеркнута важность научного филологического изучения терминологии логистики – новейшей области знаний, бурно развивающейся на протяжении последних нескольких десятилетий. Раскрыта сущность процессов упорядочения, гармонизации и стандартизации в логистической терминосистеме, освещены основные теоретические и практические аспекты ее нормирования, обоснована необходимость ее специальной лексикографической обработки.

Ключевые слова: логистическая терминология, упорядочение, гармонизация, стандартизация терминов, терминологический словарь.

Karpenko G. P. The problem of logistic terms of standardization: lexicographic aspect.

The importance of scientific philological study of logistic terms – the newest field of knowledge, rapidly developing in last several decades, is highlighted. The essence of ordering processes, harmonization and standardization in logistic terminology is discovered; the main theoretical and practical aspects of its rationing are elucidated; the necessity of its special lexicographical treatment is founded.

Key words: logistic terminology, ordering, harmonization, term standardization, terminological dictionary.